

Escriure a castelló (1991-2001): la tensió de l'arc de la bona literatura. Breu panorama crític

MANEL GARCIA GRAU
Universitat Jaume I

S'ha produït, en els darrers deu anys, una remarcable i excel·lent eclosió al si de la literatura catalana publicada a les comarques castellonenques. Remarcable perquè el nombre d'escriptors i d'obres s'ha multiplicat o reaferrat i excel·lent perquè s'ha arribat a un nivell estètic i literari semblant a la resta de literatures peninsulars. La nostra literatura, quant a rigor estètic i qualitat literària, ha esdevingut "normal". Ara sols —sols— falta que els poders polítics la difonguen bé, que la llengua esdevinga "normal" i vehicular en tots els àmbits d'ús —des del món politicoadministratiu, passant per l'empresarial, l'econòmic, el del sector serveis, etc.— i que els índexs de lectura de biblioteques, centres de lectura i institucions culturals, s'assemblen als de la resta d'Europa quant a divulgació, promoció i difusió tant dels fons bibliogràfics com de campanyes de promoció a la lectura en català. Tal vegada parlar avui de *normalitat literària* dins del món occidental és, ben certament, ben arriscat. Cap literatura, ni fins i tot les més fortes i majoritàries, gaudeix d'una veritable *normalitat* literària, car encara són sempre pocs els lectors que es volen per a un mateix. Ara bé, en una anàlisi genèrica cal dir que alguns dels llibres dels darrers anys en català a Castelló s'han venut —ai les lleis del mercat— molt bé i se n'han traduït, percentualment, més que en d'altres períodes de la nostra història recent, si bé d'altres llibres força bons han passat prou desapercibuts i d'altres s'han venut força exclusivament dins la comunitat lectora, diríem *captiva*, com és la de l'ensenyament. Que hi ha més editorials i més premis que fa deu anys? És cert. Que hi ha més iniciatives i propostes cíviqes i culturals? És cert. Que hi ha més escriptors i escriptores, i bons? És cert. Que hi ha encara certs dèficits d'actituds sociolingüístiques i no menys mancances sociopolítiques? També és ben cert, sobretot en una societat que es vol —sí: es vol, clar i ras, i per comprovar-ho sols cal donar un colp d'ull als mitjans autonòmics de comunicació públics, als decrets d'homologació dels llibres de text i a la contínua pressió sobre les editorials, el decret de mínims de l'assignatura de Valencià: Llengua i Literatura en què s'ometen i censuren autors "catalans", el servei de publicacions de la Diputació de València, l'eliminació taxativa de l'IVEI i un llarg i penós etcètera— socialment escindida com la nostra. L'esperança, però, rau en la pregunta, ben senzilla però força necessària: hem arribat al sostre quant a lectors, escriptors, editors, entramat civil i/o associatiu, biblioteques, llibreters...? Es pot sospitar que sí, que la regressió serà irreversible si no es treballa amb rigorositat, intel·ligència i perseverança, ja que a aquesta societat encara li queda un —ben llarg?— procés d'equiparació literària amb d'altres llengües. Malgrat tot això —i cal dir-ho també ben alt: malgrat tot això— el nostre territori, però, segueix oferint obres i autors que no saben ni de falses fronteres lingüístiques, ni culturals ni editorials i publiquen a Barcelona, a Palma, guanyen premis a

Lleida, Girona, Tarragona, València, Gandia, Alacant, Madrid, Alzira, Andorra, Terrassa, etc. I, a més, són d'una altíssima qualitat i dignitat. Malgrat tants entrebancs tenim molts i bons escriptors i escriptores, encara que cap d'ells pugui viure exclusivament de la literatura, preu aquest que toca (toca?) pagar —de grat unes voltes, amb quimeres unes altres— com a pertanyents a una llengua minoritària i amb una situació discontinua i contínuament interferida. Bons i, a més, que fan ara —i bé— gairebé de tot: novel·les històriques, novel·la negra, literatura infantil i juvenil, poesia, teatre, assaig, traduccions... I fan el seu ofici amb una gran qualitat, empena i perseverança. Un ofici que els ha dut a publicar títols ben emblemàtics i suggerents en els darrers anys. Una producció literària que, com he dit abans, es troba obertament marcada de prop pels esdeveniments sociopolítics més recents.

Comencem, si més no, per la producció teatral recent. Arribats aquí cal no oblidar certs precedents que, en el seu moment, van marcar tot un seguit de paràmetres. Per una banda, aquella producció dramaturgic hereva del sàinet, com ara, a la postguerra, dels germans Soler, de Joan Baptista Valls, Vicent Breva o Josep Barrachina o de l'escriptor de Benicàssim Josep Barberà Ceprià, així com les obres —en castellà, sobretot— de Casimir Melià o de Carlos González-Espresati o el “Betlem de la Pigà” amb text de Miquel Peris i Segarra i música de Matilde Salvador, si bé la producció teatral dels anys setanta va marcar, com ha estudiat recentment la professora Fàtima Agut, un punt d'inflexió interessant i necessari que va trencar, amb grups teatrals ben heterogenis com ara “Espiral” o els reunits al voltant de TOAR de Castelló, aquella tendència unilateral a favor del sàinet o el teatre d'arrel més costumista. Un panorama que s'ha ampliat sortosament en l'actualitat gràcies, en primer terme, a la creació del Premi de Teatre Ciutat de Vila-real, que en la seua primera convocatòria, l'any 2000, va guanyar Pasqual Mas i Usó amb *Estratègia per a una ciutat d'ombres* (Editorial Setimig, 2001) i, en segon terme, per la internacionalitat i alta qualitat del teatre de carrer de Xarxa Teatre (amb grans muntatges com *Veles e vents* o *Déus o bèsties*) i les recents incorporacions de companyies com Visitants o Scurasplats, el festival de Teatre de carrer de Vila-real i companyies teatrals com Totaorri, L'home dibuixat, l'associació Platea a la capital de la Plana, l'Aula de Teatre Carles Pons de la Universitat Jaume I i la quarta celebració de Reclam Teatre que porta un teatre de qualitat, tant de companyies autòctones com estatals, per nombrosos pobles (Benicàssim, Vila-real, Benicarló, Onda, Nules...) de les comarques castellanenques. Tot això, com veiem, aglutina un veritable canvi tant de perspectiva, de propostes i de continuïtat d'aquest gènere —tal com va passar, per exemple, amb la resta del teatre en català, el canvi d'inflexió del qual es produí a partir sobretot de 1970 i avui els resultats són ben esclatants i esponerosos. Un canvi al qual també han contribuït el Taller Municipal de Teatre de Castelló, el Cicle “Castelló a escena”, la recent inauguració del Cafè-teatre de Conino Gurilo a Castelló, les bones programacions del Cinema-teatre de Benicàssim, els cicles teatrals de Vila-real o de l'Auditori d'Almassora i nombrosos grups de teatre amateur, però amb un treball seriós i eficient damunt l'escena, com ara Els Mestrets, Tragapinyols, Els Tretze, L'armelar o Fadrell, entre molts d'altres.

Així, en l'àmbit de l'assaig, un gènere que semblava estar sota mínims, s'ha enregistrat un —lleu si es vol— constant, progressiu i puixant nivell tant qualitatiu com quantitatiu, si bé la major part d'aquesta producció va dirigida o bé cap a l'anàlisi de la qüestió nacional i sociolingüística —com ve sent habitual des dels anys seixanta ençà, degut a les moltes

qüestions encara pendents en aquest sentit— tant des del punt de vista sociolingüístic com sociopolític o bé —menys— cap a la reflexió literària o humanística. Així, doncs, s'ha produït, a grans trets i malgrat la conflictivitat del terme, el que podem anomenar com un cert *relleu generacional* —extensiu a tots els gèneres— amb l'edició d'alguns llibres de gran calat ideològic i argumentatiu, com són *Un nou gènesi: a l'entorn dels orígens* (Edicions 62, 1983) o *L'ombra i els somnis* (1993, Publicacions de la Universitat Jaume I) d'Alfred Giner Sorolla (Vinaròs, 1919 i doctor *honoris causa* per l'Universitat Jaume I el 1997), de la mateixa manera com ho són les obres *Aventura valenciana* (1994) o *Parlar i (con)viure al País Valencià* (1996, totes dues a Publicacions de l'Abadia de Montserrat) o l'excel·lent assaig sociolingüístic *Control lingüístic o caos* (Edicions Bromera, 1997, Premi de la Crítica dels Escriptors Valencians 1998) de Vicent Pitarch (Vila-real, 1942). També en aquest sentit s'han d'esmentar, per la seua repercussió en el marc de l'anàlisi sociopolítica i nacionalitària, les obres d'assaig sociopolític i nacional com *Sobre la nació dels valencians* (Editorial 3i4, 1997) de Joan Francesc Mira (València, 1939, però afincat a Castelló des de fa més de trenta anys), i en aquesta direcció però sota l'espill de la revisió dels conceptes nacionalitaris destacarem obres com l'excel·lent revisió del darrer segle del País Valencià sota el prisma de la (auto)reflexió històrica de *La temptació de la memòria* (Premi Joan Fuster, Premis Octubre 1997, Editorial 3i4) de Pau Viciano (Castelló, 1964) i l'assaig com a gènere híbrid i obert a la confessió personal en llibres com *L'optimista* (Editorial Thassàlia) de Lluís Meseguer (Herbés, 1954), la darrera obra, bastida en forma de dietari reflexiu, de Josep Igual (Benicarló, 1966) *L'any de la fi del món* (Brosquil, 2001) o l'obra de Joan Francesc Mira *Déus i desastres* (Proa, 2001), en què recull articles publicats a El Temps i a El País des de 1996 fins l'any 2000. La investigació i la recerca els darrers llibres de línia analítica socioliterària, com a fruit o causa/conseqüència del seu treball professional a la universitat, els trobem, entre una allau de treballs de camp sobre la literatura contemporània, en *Literatura oberta* (Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1998) de Lluís Meseguer o en els de Ferran Carbó (Vila-real, 1959) com ara *La recuperació literària de la postguerra valenciana* (1939-1972), fet conjuntament amb Vicent Simbor i editat a Publicacions de l'Abadia de Montserrat i l'Institut Interuniversitari de Filologia Valenciana o, entre molts d'altres treballs de recerca, *La literatura actual al País Valencià (1972-1992)*, també amb el professor V. Simbor a i també a Publicacions de l'Abadia de Montserrat-IIFV. Com a contrapunt és de just compliment assenyalar l'eminent Arcadi Garcia Sanz, prestigiós estudiós del dret foral valencià, autor, entre molts i exemplars estudis jurídics, del *Thesaurus Puerilis*, i curador, juntament amb Germà Colon, de l'edició magna del *Llibre de Consolat de Mar* o dels *Furs de València*. En aquesta direcció, cal esmentar també els llibres de l'escriptor i periodista Vicent Ventura (Castelló, 1921-València 1998) com *Política per a un país* (Edicions 3i4, 1977) o el volum dedicat a Ventura dins del *Tàndem de la memòria* (Tàndem) i la tasca, tant creativa com científica i/o erudita en el camp de l'arqueologia o la història, de personalitats ben rellevants en els seus camps d'investigació, i que ja ens han deixat també, com Francesc Esteve o Vicent Sos Baynat.

Una fita ben significativa, pel que significa per la recuperació de l'assaig com a examen de consciència i de reflexió literària i civicoètica, és la protagonitzada per Joan Garí (Borriana, 1965) amb els seus *Un cristall habitat* (Premi de la Crítica de l'IIFV 2000, publicat a Tàndem), un llibre on, a través d'una profunda lucidesa i d'una anàlisi

interdisciplinària ben engrescadora que és capaç d'encabir tant el món del cinema, de la filosofia, la literatura i la reflexió social, llibre al qual li han seguit una obra on Garí reflexiona sobre l'assaig i el paper de l'intel·lectual en la societat *Un ofici del segle* (Edicions Timig, guardonat amb el Premi de la Crítica dels Escriptors Valencians 2000) i el darrer, premiat als Premis Ciutat d'Alzira 2001, titulat *Les hores fecundes* (Bromera, 2002), un dietari que continua en la línia de la lucidesa, la profunditat analítica i l'engrescadora interdisciplinària del seu excel·lent assaig anterior esmentat adés. Una menció a part, però ben lloable i significativa també, ha estat l'edició (des de 1997 fins a 1999) dels set volums de la *Miscel·lània Germà Colon* (Publicacions de l'Abadia de Montserrat), el castellanenc que ha estat —i és— un veritable mestre dins de l'àmbit de la Lingüística Catalana i la Romànica i doctor "Honoris Causa" per diverses universitats com, per exemple, la Universitat Jaume I. Quant a la publicació d'edicions d'àmbit "local" cal resaltar la tasca rigorosa i eficient de l'Editorial Alambor de Benicarló (i de la seua excel·lent i perseverant revista "Passadís", dirigida pel professor i crític literari Josep M. San Abdon) amb un catàleg ben assortit de llibres en què sobresurten els estudis etnolingüístics, sociolingüístics i històrics. Aquesta tasca, ben difícil anys enrere, ha estat duta a terme també per la col·lecció d'estudis locals tant de l'Ajuntament de Vila-real com el d'Almassora, La Vall d'Uixò o de Castelló, així com l'edició d'obres —i del seu ja ben "Butlletí", fundat el 1920— per part de la Societat Castellonenca de Cultura.

Quant al conreu de la poesia cal certificar l'eclosió i la qualitat de què parlàvem abans. Desapareguts físicament els referents seniors més emblemàtics —Artola, Peris...—, les seues obres han estat darrerament estudiades sota un paradigma crític tant sols per Alfred Giner Sorolla (Vinaròs, 1919), que es manté com a veritable *degà* dins el panorama poètic recent per la reedició de les seues obres *Dol duen les flames*, *Amunt i avall*, *Galàxies* i *Els indrets de l'ànima* per l'editorial Antinea de Vinaròs. La seua veu, atàvica, humana i profunda ens ha estat no sols un llegat —bastit durant molts anys tant a Nova York, Cambridge o Florida, llocs on va efectuar la seua brillant tasca d'investigació científica contra el càncer— sinó l'expressió d'una voluntat ferma de romandre compromés amb la seua terra i la seua llengua. Una voluntat i un compromís que han seguit, en aquest segment temporal de deu anys de què estem parlant, molts, diversos i potents creadors lírics. Alguns dels escriptors que iniciaren la seua tasca creativa cap als anys setanta i principis dels vuitanta han tornat a publicar obres d'un alt nivell qualitatiu i defugint les provatures experimentals —pròpies, d'altrabanda, del seu temps— del formalisme d'aquelles hores i trencant el llarg silenci de la seua producció lírica (que no literària, vinculada a d'altres camps com ara la investigació, la narrativa, l'assaig i la tasca editorial). El llibre de Lluís Meseguer (fet a quatre mans amb A. Albalat) *Tardor a Llaireggub* (premi "Tardor" de Castelló i publicat per l'editorial Aguaclara d'Alacant) i el de Josep Fèlix Escudero *Presagi del tacte* (Bromera, 2001) així ens ho vénen a rubricar. Molt recentment també, per exemple, s'han incorporat noms com Francesc Mezquita (Castelló, 1949), amb *Platja rossa*, premi Miquel Peris d'El Grau (Publicacions de l'Ajuntament de Castelló, 1994) o Joan B. Campos i Cruanyes (Castelló, 1961), qui ha aconseguit el premi "Senyoriu de Beniarjó" amb el llibre *La sang* (Edicions 3i4, 2001) i darrerament el "Jordi de Sant Jordi" de La Vall d'Uixò per *Quadern de l'Índia* (Brosquil, 2001). En aquesta direcció cal assenyalar també noms com els d'Iban L. Llop (Borriana, 1975), com a representant de l'embranchida qualitativa de la darrera fornada al

costat de Josep Porcar, que ha vist publicats recentment *Pell de salobre* (premi Salvador Espriu, Edicions 62, 1998) i *Blue Hotel* (premi Miquel Àngel Riera de Mallorca, 1999); Vicent Coll (Benicarló, 1965) aconseguia amb *Roda de solituds* (Edicions 3i4, 1996) el Premi Vicent Andrés Estellés, dins dels prestigiosos Premis Octubre de la convocatòria de l'any 1995; Joan Garí, amb *Poema d'amor en dos temps*, el Premi de Vila-real, i amb *Física dels límits*, el premi Josep M. Ribelles dins dels Vila de Puçol 2000 (tots dos a l'editorial valenciana 7imig); Manel Garcia Grau (Benicarló, 1962), amb *Mots sota sospita* (Editorial Cossetània, 1997) el Premi Ciutat de Tarragona, amb *Anatema* (Bromera, 2001) el XXXVIII Premi Ausiàs March de Gandia i amb *Al fons de vies desertes* (Edicions 62, 2002) el IV premi Agustí Bartra de Terrassa; Marisol González Felip (Nules, 1962), amb *Papallones de dilluns*, (Editorial Moll, Premi Bernat Vidal a Santanyí el 1996), *La tendresa dels freixes* (1996), *Les hores* (1994) o *Pasqual* (Premi Antoni Matutano d'Almassora 1999, Edicions 7imig, 2000); Pasqual Mas i Usó (Almassora, 1962) amb *Els mots comunicants* (Germania, 1994) o *Biblioteca de guerra* (Brosquil, 2002); Josep Igual (Benicarló, 1965) amb *Diari espiritual* (Vinaròs, 1992), *Closed for sale* (La Forest d'Arana, 1993) i amb *Rebotiga del brocanter* (Editorial setimig, 1999) el Premi Josep Maria Ribelles de Puçol de 1999; Josep Porcar Museros (Castelló, 1976) amb *Vint-i-dues mans de pintura* (Edicions de la Guerra, 1993, Premi Miguel Hernández), *Crònica de l'ocupant* (Premi Senyoriu d'Ausiàs March, 1995) i amb *La culpa*, el Premi Vicent Andrés Estellés, Premis Octubre de 1998 (Edicions 3i4, 1999); Joan F. Gregori (Benicarló, 1964) amb *El setge de l'albir* (Premi Senyoriu d'Ausiàs March 1993) i *Una vida tard*, el Premi d'Elx de 1998 (totes dues a Edicions 3i4); Antoni Matutano (Almassora, 1955-1998) amb *Caravana mar enllà* (Edicions Germania, 1996); Joan Miquel Navarro o Daniel Andrés (tots dos nascuts a Castelló el 1974), el premi Miquel Peris d'El Grau 1997 i 1998 (Publicacions de l'Ajuntament de Castelló), respectivament; o Joan Elies Adell (Vinaròs, 1968), amb *A curt termini* el Premi Ciutat d'Elx de 1996 (Edicions 3i4) i amb *Un mateix cel* el Premi de Sagunt 2000 (7imig), entre d'altres bons poetes com Josep Lluís Abad (Borriana, 1960), amb *Transparències*, Premi Ciutat de Vila-real 1993, o Nel·lo Navarro (La Vall d'Uixò, 1960), guanyador el 1995, entre d'altres premis de poesia i narrativa, del Premi Miquel Peris d'El Grau de Castelló amb el llibre *Si sent la fressa de les plomes que naveguen* (Biblioteca d'autors castellonencs, Ajuntament de Castelló, 1996). Uns quants d'ells s'han sumat amb força a aquest esplet; si bé la seua obra resta en procés de continuïtat, i de ben segur de la qualitat o del treball estilístic, dels anteriors. Es tracta de poetes com Adolf Piquer (amb *La revolta dels estels*, Benicarló, Passadís, 1996), Antoni Vizcarro (amb *Breu simfonia per a ella*, Edicions de la Guerra, 1992), Vicent P. Serra (amb *El temps de l'àpat*, Castelló, Alcap-poesia, 1994) o Francesc Mezquita (amb *Platja rossa*, Biblioteca d'autors castellonencs, Ajuntament de Castelló, 1995), entre d'altres.

Uns títols i uns autors que han ampliat les temàtiques i el treball textual i on trobem un panorama líric on s'hi escau tant la poesia visual, una altra de tipus simbolista o d'altra més seguidora de la poesia de l'experiència, com a dominants dins d'uns paràmetres crítics on s'hi pot trobar una ben diversa i heterogènia varietat de temes, tipus i propostes estètiques. Una diversitat que difereix a bastament d'aquell panorama —ja no diem de la postguerra, encara més gris i exemplificat excel·lentment per Bernat Artola, primer, i Miquel Peris, després— que començava a albirar-se cap als finals dels anys setanta i principis dels vuitanta

amb el notable, divers i també engrescador treball poètic d'altres poetes com Josep Palomero, Jordi Querol, Jesús Hugueta, Enric Dobon, Vicent Fausto, Enric Portalés, Josep Conill, Vicent P. Serra, Carles Borràs, Vicent Franch, Consol Aguilar, Xavier Arín, Rafael Molina o Joan Verdegall, malgrat que alguns d'ells van cessar la publicació dels seus llibres de creació poètica sobretot a la fi de la dècada dels vuitanta o principis dels noranta, tot i haver participat en la recuperació de la línia de flotació poètica (com Palomero, Hugueta, Fausto, Arín o Verdegall) durant aquells anys tant des de la tasca de creadors com des de la vessant d'editor, antòleg o promotors culturals.

Quant a la novel·la, podem dir que ens trobem, malgrat la *grisor* expressada també per algun crític literari recentment, en un dels millors moments, penso, dels darrers anys. L'any 1977 el sempre necessari referent de Joan Fuster ens parlava, a través de les pàgines de la revista Serra d'Or, que la novel·la en català al País Valencià no esdevindria normal fins que aquesta no tractara de tots els temes i en citava, per exemple, de la postguerra, els maquis, el món tecnològic, la crisi econòmica, etc. Aviat en farà vint-i-cinc anys i aquelles guies mestres aportades per Fuster han esdevingut claus, estimulants i emprenedores, així com s'han acomplert en un altíssim percentatge, tals com la denúncia, encara vigent també —ai las, la vella qüestió— de l'escassa presència regular del llibre en alguna televisió local i a algun diari, si n'exceptuem les nombroses activitats literàries que cada mes —i en fa ja uns quatre anys— organitza i coordina la Llibreria General-Forum Babel a Castelló, els casos dels trenta minuts dedicats al món del llibre dels divendres a la nit a LocaliaCastelló, d'alguns cicles de presentació d'escriptors com el cicle *Literactual*, coordinat des de 1990 fins el 1996 per Ll. Meseguer i Manel G. Grau a la llibreria Pictograma de Castelló amb la col·laboració de la Universitat Jaume I i la Institució de les Lletres Catalanes, les intermitents però perseverants jornades poètiques de La Vall d'Uixò celebrades al Palau dels Marquesos, els llibres successius dels tres *Caminos de la palabra* coordinats i editats per la Fundació Max Aub de Sogorb on hi han participat nombrosos poetes valencians i castellanencs, com els d'algun programa de ràdio adreçat al món de la creació literària a Ràdio Vila-real o a la cadena Ser de Castelló, del suplement dominical "Cuadernos" de Mediterráneo i alguna revista, com ara "Passadís", coordinada per Josep M. San Abdon i sufragada per l'Associació Alambor, l'Anuari de l'Agrupació Borriana de Cultura (la qual, a l'ensem, ha esdevingut editora o coeditora, bé amb la Universitat Jaume I bé amb l'editorial Brosquil, de diversos llibres científics i creatius ben suggerents) o "Au!", de Morella, "La Botallària" de l'Associació "Tossal de l'Assut" de Borriol, les activitats de l'Associació Socarrats de Vila-real, els Premis dels Jocs Florals —aquesta diacronia encara en actiu, amb l'edició dels poemes o llibres, segons les bases de la convocatòria— tant de Castelló, com d'Onda, Benicarló o Nules, la tasca dels Gabinetes de Normalització Lingüística de Betxí o Benicàssim, alguns llibres de temàtica diversa de la Biblioteca d'autors castellanencs o alguns monogràfics, on apareixen joves poetes també en català, de l'Associació ALCAP de Castelló.

Comptat i debatut, aquest caràcter de *certa normalitat* en els darrers anys ens ha estat corroborat per l'excel·lent *Borja Papa* (Ed. 3i4, premi Crexells 1996, i Ediciones Península, en castellà, premi Nacional de la Crítica 1997) o la celebrada i premiada traducció de *La Divina Comèdia* de Dante de Joan Francesc Mira, al qual cal sumar-li diversos —i molt bons— narradors. La nòmina, ben heterogènia, ampla i productiva ha ultrapassat de bon

tros el nivell exigít per a una societat *escindida* i *anormal* lingüísticament com la nostra i, en certa forma i salvant les poques —o moltes— distàncies que calguen pot ser considerada —i això sense anomenar les magnífiques novel·les dels darrers anys de la resta d'escriptors en català— com a equiparable de totes totes amb qualsevol novel·lística en llengua minoritària —i fins i tot majoritària— d'Europa. A més, cal remarcar també que s'ha produït no un relleu generacional sinó un, podríem dir, (inter)canvi, ja que al costat —o davant, qui sap— de noms ja consagrats s'han activat molts d'altres que ja atorguen un bon nivell de continuïtat per al segle XXI. Així, doncs, entre la gran qualitat de les darreres novel·les amb un tema quasi predominant com és la guerra civil i la postguerra, la recerca de nous vials temàtics (sobretot en l'àmbit de la narrativa curta, tant adreçada a un públic adult com la de caràcter infantil i juvenil) i el sentit de continuïtat (el compromís de l'escriptor/a castellanenc/a amb el seu temps i amb l'obra ben feta) cal esperar que el nou mil·lenni ens ha portat uns fruits novel·lístics de primer ordre.

Efectivament, alguns dels més destacats en aquests anys en català al nord del País Valencià han estat noms com els de Josep Palomero (Borriana, 1953), amb els excel·lents llibres de temàtica històrica com ara el treballat i excel·lit *Els secrets de Meissen*, Premi València de Literatura i Premi de la Crítica dels Escriptors Valencians 1995 i portada al cinema en versió televisiva, i *El tatuatge dels apàtrides*, Premi Ciutat d'Alzira 1996, totes dues a Bromera; Joan Pla (Artana, 1942) amb obres com *Tots els amors d'Eva* o *L'autobús d'aniràs i no tornaràs*, premi Vicent Silvestre de literatura infantil dins dels Premis d'Alzira o *La màquina infernal*, editades també a Bromera, entre una abundant i exitosa producció on destaca, entre d'altres, *Mor una vida, es trenca un amor*, veritable èxit de vendes com a llibre de lectura en molts instituts del País Valencià. Si bé aquests dos autors que hem esmentat significaren —i signifiquen— uns veritables impulsadors del tren cap a l'eclosió actual cal esmentar, sens subte, noms com el de Joan Andrés Sorribes (Castelló, 1952) i la seua impressionant obra *Noverint Universi* (Tàndem Edicions, 2000), un gran llibre de rerefons històric centrat en el segle XIV a les Valls de Vallivana i amb un personatge coral exemplificat per tot un poble; Vicent Marçà (Castelló, 1954) amb *Tornaré* (Edelvives, 2001), bastida sobre l'engranatge de l'arribada d'un xic immigrant de Burkina Faso que es veu immers en un seguit de circumstàncies ben actuals, *Hem fet el Tourmalet* (Brosquil, 2001), una mena de dietari d'un viatge cicloturístic i una abundantíssima producció entre la qual destaca *Jordi Turmix, aprenent de pirata*, *Històries de Villafartera*, *Flors de plàstic*, *Guillem Bellés, de feres entés*, *Sense perdre la calma* o *Han segrestat l'entrenador* i *La fada masovera*, Premi Vicent Silvestre de literatura infantil dels Premis Ciutat d'Alzira 2001; Jordi Querol (Castelló, 1955) amb *Cap a la ciutat* (escrit amb Moisès Mercè, Castelló, 1964) o *Un món, dos planetes*, una original incursió en el món de la ciència ficció, totes dues a 3i4 o *D'on bufa el ponent* i *Els venjadors valencians*, totes dues a Tabarca i amb rerefons històric basat en la revolta de la Germanies al segle XVI i la Guerra de Successió al XVIII); Pep Castellano (Albocàsser, 1959) amb *L'herència dels càtars* (Premi Samaruc 2001, atorgat per l'Associació de Bibliotecaris Valencians) i *Marta Martí, reina del rodolí*, (totes dues a Bullent) o *Mar de fons* (finalista del premi de Torrent, Tàndem, 2002); Vicent Pallarés (Barcelona, 1951) amb *L'heretgia amagada*, a 7imíg, o *Els pes mosca* (Brosquil, 2000), *Evasions efímeres*, premi La Vall d'Albaida de novel·la eròtica, o la recent *Les urpes del Llop*, premi Roís de Corella dels Premis Ciutat de València 2001 (totes dues a Bromera); o

Pasqual Mas (*Històries de la frontera*, 2001, Brosquil); o els darrers prestigiosos premis aconseguits per Vicent Usó (Vila-real, 1963) com el Premi Ciutat d'Elx 1995 per *La mirada de Nicodemus* (Editorial 3i4), una ben captivadora obra que centra el seu argument a la Roma de 1563 i a través d'una trama d'intrigues on s'hi troben involucrats tant Michelangelo, el noble romà Tommasso Camilleri i el mateix papa Pius IV; el II Premi Ulisses de Castelló, amb les deu històries molt ben trenades, colpidores i captivadores de *La taverna del cau de la lluna*, també premiat amb el Premi de la Crítica de l'IIFV 2002; o el premi Roser i Fiter d'Andorra 2001 amb *L'herència del vent del sud*, publicat a l'editorial Columna el 2002. A tots ells cal ajuntar, de totes totes, Pasqual Mas i Usó (Almassora, 1961), el Premi Enric Valor d'Alacant per la seua també impressionant novel·la-riu *La cara oculta de la lluna* (Bromera, 2001), datada entre 1939 i 1962. Una novel·la on apareixen, en forma de la concatenació d'una nissaga on hi apareixen una seixantena de personatges, tant la fi de la guerra civil, les denúncies, els maquis, l'ambient gris de la fam i la misèria i situada a les comarques castellanenques. I si això no fóra prou cal fer esment d'autors de gran volada com Rubén Montanyés (escriptor, sota el pseudònim de Moisès Mercè, a quatre mans amb Jordi Querol en obres d'èxit de vendes com *Abans moros que catalans!* a Edicions 3i4, i excel·lent i admirat traductor d'autors grecs com Seferis o Kavafis), Tomàs Escuder (amb *Viatge africà*, 1993, o *El que diuen les muntanyes*, 1995), Albert Garcia (amb *Una Magdalena moguda*, 1999), Vicent Franch (amb *Palamarinar*, 1996), Carles Bellver (amb *Allò que és meu*, 1996 i *Llibre dels tòpics*, 2002), Isabel Marín (amb *El sabater d'animals*, 2001), Roser Barrufet (amb *Paolo Tempi*, 1997) o Vicent Palatzí (amb *Olaia es desmaia*) i J. Ll. Tàrraga (amb *Una aventura perillosa*), aquests quatre darrers vinculats, amb Pla i Marçà sobretot, a llibres emmarcats en les col·leccions editorials dins de la secció de literatura juvenil.

Una producció, com es veu, força diversa i, estilísticament i temàticament, molt bona, explicant als quatre vents (com ja féiem a "Revista de Catalunya", núm 114, gener de 1997) que la nostra novel·la en català gaudeix de molt bona salut i defuig, ben sovint, els tòpics de grisors i provincianisme a què algú ha volgut emmarcar-la d'una forma massa pejorativa. I la tendència ens assenyala un pont de plata cap als nous i durs temps que s'aproximen. En aquest sentit, la societat castellanenca i els seus mandataris haurien de ser més conscients del grau de compromís i de lleialtat amb la seua llengua i literatura històriques i els escriptors, editors, llibreters, bibliotecaris i lectors hem de ser conscients i perseverants en l'obra ben feta i en la perseverança cap a la lletra escrita. Hem vist com els escriptors saben fer —i molt bé— la seua feina. Com els editors, també. Llibres i autors que mantenen ferma —i en molt bona forma, s'ha de dir— la literatura catalana a casa nostra, si més no amb el coratge i l'empenta que dóna el fet de creure que, algun dia, la dignitat o la història dependrà de l'esforç, la constància, l'actitud, els pressupostos dedicats a l'edició, la promoció de la lectura... i sobretot —sobretot— de l'obra ben feta.